

Türkçe Dergilerde Yayımlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme *

A Study on Articles Published in Turkish Journals

Yaşar Tonta ve Umut Al

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 06800 Beytepe, Ankara.
{tonta, umutal}@hacettepe.edu.tr

Öz: Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre Türkiye'de halen 2000'den fazla dergi yayımlanmaktadır. Ancak Türkçe dergilerde çıkan makalelerin incelendiği çalışmalara pek rastlanmamaktadır. Bu bildiri 1923-1999 yılları arasında yayımlanan 2509 Türkçe dergide yer alan yaklaşık 518 bin makale hakkında tanımlayıcı bilgiler verilmektedir. Veriler Millî Kütüphane tarafından CD-ROM olarak yayımlanan *Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası 1923-1999* (CDBM) adlı kaynaktan sağlanmıştır. Yayımlanan makalelerin üçte ikisi teknoloji ve sosyal bilimler konularındadır. Tıp konulu makaleler bütün makalelerin beşte birini, ekonomi %12,5'ini, tarım %6,1'ini oluşturmaktadır. Makalelerin büyük bir çoğunluğu tek yazarlıdır. Bütün makalelerin onda biri en çok makale yayımlanan ilk on dergide çıkmıştır. Bu bulgular kütüphanelerde Türkçe dergiler için koleksiyon yönetim politikası geliştirilmesinde kullanılabilir.

Anahtar sözcükler: Türkçe süreli yayınlar, Türkçe makaleler, koleksiyon yönetimi, Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası 1923-1999

Abstract: *There are currently more than 2,000 journals published in Turkey. Yet studies dealing with articles published in Turkish journals are scarce. This paper provides descriptive data on approximately 518,000 articles that appeared in 2,509 Turkish journals published between 1923 and 1999. Data comes from the Bibliography of Articles of the Republican Era 1923-1999 that was recently published by the Turkish National Library. Two thirds of the articles were on technology and social sciences. Articles in medicine constituted one fifth of all articles followed by economics (12.5%) and agriculture*

(6.1%). An overwhelming majority of articles were authored by a single author. One tenth of all articles appeared in ten journals. Findings can be used to develop library collection management policies for Turkish journals.

Keywords: *Turkish journals, Turkish articles, collection management, Bibliography of Articles of the Republican Era 1923-1999*

Giriş

Anglo-Amerikan Kataloglama Kurallarına göre süreli yayın (serial), “Üzerinde sayısal ya da kronolojik belirteçler olan, birbirini izleyen kısımlar halinde çıkan ve sonsuza kadar yayımlanması planlanan her ortamdaki yayın” olarak tanımlanmaktadır (Anglo-American, 2002). Bazen “dergi”, “magazin”, “periyodik”, “mecmua”, “mevkute” gibi terimler de “süreli yayın” terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Ülkemizde dergi yayıncılığının kökleri 1700'lü yılların sonlarına dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunda yabancı dildeki ilk süreli yayın 1795'te İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği tarafından yayımlanmıştır (*Bulletin de Nouvelles*). İlk Türkçe derginin (*Vakay-i Tıbbiye*, 1849) yayımlanması için ise aradan yaklaşık 50 yıl daha geçmesi gerekmiştir. Ülkemizde 1795'ten Cumhuriyet Dönemine kadar 22 ayrı dilde toplam 2046 gazete ve dergi yayımlanmıştır (Karakaşlı, 2001).

Süreli yayınlar bir ülkede bilim düşüncesinin gelişmesine ve bilim kurumlarının oluşmasına önemli katkıda bulunmaktadır (Koloğlu, 1987). Türk yayıncılık tarihi açısından da oldukça önemli bir yer tutan süreli yayınlar konusunda yapılan araştırmaların sayısı ne yazık ki sınırlıdır. Söz konusu araştırmaların genellikle belli konularda (özellikle tıp) yoğunlaştığı görülmektedir. Süreli yayınlarla ilgili bibliyometrik çalışmaların sayısı ise daha da sınırlıdır. Bu çalışmanın amacı Millî Kütüphane tarafından CD ortamında yayımlanan *Cumhuriyet Dönemi*

* Bu çalışma TÜBİTAK Sosyal Bilimler Araştırma Grubu (SOBAG) tarafından desteklenen “Türkiye'nin bilimsel yayın haritası: Türkiye'de dergi yayıncılığı üzerine bir araştırma” başlıklı projenin (Proje no: 105K088) sonuç raporuna dayanarak hazırlanmıştır. Proje raporu için bkz. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/cdbm-projesi-sonuc-raporu-24ocak.pdf>.

Makaleler Bibliyografyası'ndaki verilere dayanarak 1923-1999 yılları arasında Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlar ve bu süreli yayınlarda yer alan makalelerin kapsamlı bir analizini yapmaktır.

Önceki Çalışmalar

Şimşek (2001) Türk dergicilik tarihindeki ilk girişimlerin Tanzimat Döneminde başladığını, ilk Türk dergilerinin, Avrupa'da olduğu gibi, bilimsel derneklerin yayın organı olarak ortaya çıktığını kaydetmektedir. Türkçe yayımlanan ilk derginin yayın yılı konusunda farklı kaynaklarda farklı bilgilere rastlanmaktadır. Özkan (1982, s. 12) ilk derginin 1849'da yayımlanan *Vakayî-i Tıbbiye* isimli bir sağlık dergisi olduğunu, Şimşek (2001) ise Osmanlı İmparatorluğunda ilk derginin 1862 yılında yayımlanmaya başlanan *Mecmua-i Fünun* olduğunu kaydetmektedirler. Sonraki yıllarda müzik (*Musıkî-i Osmani*, 1863) ve askerlik (*Ceride-i Askeriye*, 1864) konularındaki dergiler yayın hayatına başlamıştır. İlk çocuk dergisi (*Mümeyyiz*) ise 1869 yılında yayımlanmıştır (Şimşek, 2001). Bu tarihten itibaren değişik konularda dergiler (çocuk, mizah, kadın dergileri; bilimsel ve mesleki dergiler; edebiyat dergileri; vd.) yayımlanmaya başlanmıştır.

Dergi yayıncılığı Cumhuriyet Döneminde de devam etmiştir. Türkiye'de, üniversiteler, eğitim kurumları, kamu ve özel kuruluşlar ile özel kişiler tarafından yayımlanan çok sayıda dergi bulunmaktadır. Ancak literatürde gerek Cumhuriyet öncesi gerekse Cumhuriyet sonrası dönemde yayımlanan süreli yayınlarla ilgili çok değişik sayılar göze çarpmaktadır. Bu durum veri toplama yöntemlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır kanısındayız. Bir fikir vermek üzere aşağıda çeşitli kaynaklarda verilen süreli yayın sayılarına kısaca değinilmektedir. Ancak bu sayılar arasındaki farklılıkların nedenlerini tartışmak bu bildirinin konusu dışındadır.

1831-1993 yılları arasında 2525 gazete ve derginin yayımlandığı saptanmıştır (Bayrak, 1994). 1990 yılında yayımlanan bir rehberde 71 ilin valiliklerinden toplanan verilere dayanarak gazeteler de dahil olmak üzere toplam 2617 süreli yayına ait temel bilgiler (sıklık, yayın yılı, editör, adres vb. gibi) listelenmiştir (*Türkiye'de*, 1990). Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) verilerine dayanılarak yapılan bir araştırmada Türkiye'de 1979-1998 yılları arasında yayımlanan kitap ve dergi sayıları incelenmiş, 1990'lı yıllara dek dergi sayısının 2019'dan 3033'e dek yükseldiği (yaklaşık %50 artış) ancak daha sonra bu sayının giderek düştüğü görülmüştür (B. Yılmaz, 2001). DİE'nin 1999 yılı verilerine göre ise ülkemizde çeşitli konularda toplam 2235 süreli yayın olduğu anlaşılmaktadır (DİE, 2000). 2001 yılı *Türkiye İstatistik Yılı*'nda verilen rakam (2251) da buna yakındır (DİE, 2002). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Millî Kütüphane'den sağladığı verilere dayanarak hazırladığı tablodan Türkiye'de 2003 yılında toplam 4200 dergi ve gazete yayımlandığı

(www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=111) anlaşılmaktadır. Söz konusu dergi ve gazetelerin 2575'i genel konulu yayınlardır. Sosyal bilimlerde yayımlanan dergi ve gazete sayısı 670, uygulamalı bilimlerde ise 375'tir. Yine aynı verilere dayanılarak hazırlanan bir diğer (www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=112) tabloda ise 2003'te yayımlanan dergi sayısı (bültenler dahil) 2542, gazete sayısı 1772 olarak verilmektedir. Dergilerin %22'si belirsiz aralıklarla yayımlanmaktadır.

Bu verilere dayanarak Türkiye'de yayımlanan süreli yayın sayısının 2500 civarında olduğu söylenebilir.

Türkiye'de çıkan süreli yayınlarla ilgili temel bilgileri listeleyen danışma kaynakları (kataloglar, dizinler, rehberler vb. gibi) monografiler, tezler, sempozyum bildiri kitapları ve dergi özel sayıları yayımlanmaktadır (Bayrak, 1994; Bilar, 2006; Duman, 1986; 2000; Kayar, 1994; Kozak, 1999a; 1999b; 2001; 2003a; 2003b; Kutluk ve Yarış, 1996; Türkiye'de, 1990; Günyol, 1986; Kazancıgil ve Solok, 1981; Küyük, 2003; O. Yılmaz, 2003; 2004; 2005). Türk araştırmacıların sağlık bilimleri, mühendislik ve temel bilimler, sosyal bilimler, sanat ve insani bilimler alanlarında yabancı dilde yayımlanan bilimsel dergilerde yaptıkları yayınların uluslararası atf dizinlerindeki yeri farklı araştırmacılar tarafından incelenmiştir (Yurtsever, Gülgöz, Yedekçioğlu ve Tonta, 2001; 2002; Tonta, 2000; Garfield, 1991; Gülgöz, Yedekçioğlu ve Yurtsever, 2002; Uzun, 1998; Tonta ve İlhan, 1997; Al, Şahiner ve Tonta, 2006). Bu araştırmalardan Türkiye'nin araştırma ve yayın performansıyla ilgili önemli bulgular elde edilmiştir. Fakat Türkçe süreli yayınlarda çıkan makalelerin bibliyometrik özelliklerini inceleyen benzeri çalışmalara pek rastlanmamaktadır.

Yöntem

Türkçe dergiler ve bu dergilerde çıkan makalelerle ilgili veriler Millî Kütüphane tarafından CD ortamında yayımlanan *Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası*'ndan (CDMB) alınmış ve bu veriler bir istatistik test yazılımına (SPSS) aktarılmıştır. CDMB, 1923 ile 1999 yılları arasında Türkiye'de çıkarılan 4418 dergide ve kongre/konferans/sempozyum bildiri kitaplarında yayımlanan 566.627 makale hakkında bibliyografik bilgi içermektedir. Günlük gazetelerde yayımlanan makaleler bu sayının dışındadır. Kongre/konferans/sempozyum bildiri kitaplarında yayımlanan toplam 48.514 bibliyografik künye (bütün künyelerin %8,6'sı) değerlendirmeye alınmamış, kapsamlı analizler toplam 516.956 makale üzerinden yapılmıştır. CDMB veri tabanında yer alan makalelerin konu sınıflaması Dewey Onlu Sınıflama Sistemine göre yapıldığından konulara yönelik olarak yapılan analizlerde makalelere verilen ilk konu kodundan yararlanılmıştır. Dewey'e göre yapılan sınıflamanın ne kadar anlamlı olduğu tartışılabilir. Kanımızca bu husus farklı bir araştırmanın konusudur.

Derleme kaçağı ve Millî Kütüphane'nin derleme yoluyla gelen dergilerde yayımlanan her makaleyi dinlenmemesi nedeniyle bu çalışmada verilen toplam makale sayısı, gerçek sayıdan daha düşüktür.

Bulgular ve Yorum

Türkiye'de Yayımlanan Dergiler

CDMB veri tabanında 1923-1999 yılları arasında toplam 2509 farklı dergi yayımlandığı saptanmıştır. Bütün dergiler saptanabilen en yeni adları altında birleştirilmiştir. Bu sayı yukarıda verilen 2003 yılında yayımlanan dergi sayısına (2542) yakındır. Ancak CDMB'deki verilerin yaklaşık 80 yıllık bir süreyi kapsadığı unutulmamalıdır. Bu süre içinde bazı dergiler yayınına son vermiş, bazıları başka dergilerle birleşmiş ya da ad değiştirerek yayınına devam etmiş olabilir. Bu açıdan bakıldığında CDMB veri tabanına dayanan sayı çok daha düşük gözükmektedir. Aradaki farkın popüler haber bültenlerinin *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'nda (dolayısıyla CDMB'de) dinlenmemesinden kaynaklandığı kanısındayız.

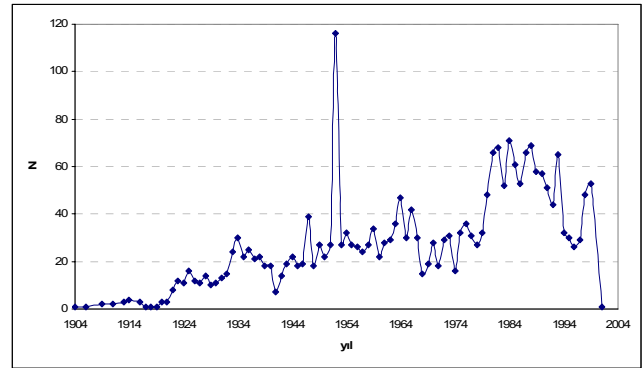
CDMB'de dinlenen toplam 2509 dergiden her birine Dewey Onlu Sınıflama Sistemine göre sadece bir konu kodu verilmiştir. Birden fazla konuda makale yayımlanan bir dergi o dergide en çok makale hangi konuda yayımlandıysa o konu altında sınıflandırılmıştır. CDMB'de dinlenen dergilerin %36'sının sosyal bilimler, %33'ünün ise teknoloji (uygulamalı bilimler) alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Dergilerin konularına göre dağılımı

Dewey konu kodu	Konular	Dergi sayısı	%
300	Sosyal bilimler	893	36
600	Teknoloji (uygulamalı bilimler)	832	33
700	Güzel sanatlar	185	7
000	Genel konular	177	7
500	Doğa bilimleri ve matematik	177	7
800	Edebiyat ve retorik	122	5
900	Coğrafya ve tarih	48	2
200	Din	36	1
100	Felsefe ve psikoloji	24	1
400	Dil	15	1
	Toplam	2509	100

Dergilerin yayın yıllarına göre dağılımı Şekil 1'de gösterilmektedir.¹ CDMB'de dinlenen dergi sayısının en yüksek olduğu yıl 1952'dir. Çünkü Millî Kütüphane CDMB verilerine temel oluşturan *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'nı 1952'de yayımlamaya başlamıştır. 1946

yılında fiilen kurulan Millî Kütüphane'ye² dergiler Derleme Yasası hükümlerine göre muhtemelen aynı yıllarda gönderilmeye başlanmıştır.³ 1955 yılında da Millî Kütüphane'de bir Millî Bibliyografya Enstitüsü kurulmuştur. 1970'lerin ortasından itibaren dergi sayısı yükselmiş, ancak bu sayı 1990'ların ilk yarısında düşmüştür.

Şekil 1. Dergilerin yayın yıllarına göre dağılımı

Şekil 1'e dayanarak Türkiye'de yayımlanan dergi sayılarıyla ilgili çeşitli değerlendirmeler yapılabilir. Harf Devrimi (1928), 1950'de çok partili döneme geçiş, üniversite sayılarının yıllar içinde artması ve son yıllarda üniversitelerin önemli sayıda dergi yayımlamaya başlamaları, 1970'lerde yaşanan ekonomik zorluklar ve kâğıt sıkıntısı nedeniyle gazete ve dergi basımının güçleşmesi, 1980 sonrası liberalleşme gibi gelişmeler kuşkusuz Türkiye'de dergi yayıncılığını da bir ölçüde etkilemiştir. Ancak sadece CDMB verilerine dayanarak söz konusu etkilerle ilgili kapsamlı bir değerlendirme yapmak yanıltıcı olabilir kanısındayız.

CDMB'de dinlenen ve basım yeri bilgisi bulunan makaleler üzerinden yapılan bir değerlendirmede dergilerin %92,5'inin İstanbul'da ve Ankara'da basıldığı anlaşılmaktadır. İzmir (%3,8) hariç diğer bütün illerde basılan dergilerin oranı sadece %3,7'dir. Dergi yayıncılığının İstanbul ve Ankara'da yoğunlaşmasının temel nedeni üniversitelerin, kamu kuruluşlarının ve özel şirketlerin önemli bir kısmının bu iki şehirde bulunmasıdır. Örneğin, yeni kurulan 15 üniversite de dahil olmak üzere toplam 93 üniversitenin 33'ü İstanbul (23) ve Ankara'dadır (10) (Yükseköğretim Kurulu, 2006b). Matbaaların %45'inin İstanbul ve Ankara'da yerleşik olması,

² Millî Kütüphane'nin kuruluş yasası 29.3.1950'de *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır.

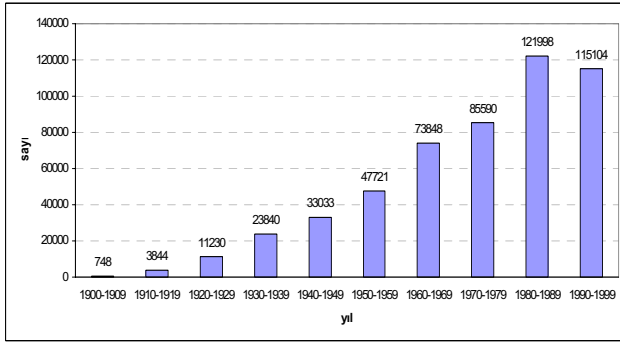
³ Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu 1934 yılında çıkarılmıştır. Yasa hükmüne göre Türkiye'de basılan her eserden içlerinde Millî Kütüphane'nin de bulunduğu beş kütüphaneye (1976'da bu sayı altıya çıkarılmıştır) birer kopya gönderilmesi gerekmektedir.

¹ Bu dağılım bir dergide yayımlanan makalelerin CDMB'de dinlenen yayın yıllarına dayanmaktadır. Bir dergide yayımlanan bir makalenin CDMB'de dinlendiği tarihle o derginin ilk sayısının yayımlandığı tarih aynı olmayabilir.

yayımlanan makalelerin ise %92'sinin İstanbul ve Ankara'da yayımlanan dergilerde basılması diğer illerdeki matbaaların önemli bir kısmının kitap ve yerel gazete basmaları ile açıklanabilir. Yerel gazeteler ve dergiler Millî Kütüphane tarafından derlenmekte, ancak bu yayınların bir kısmında çıkan makaleler *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'nda dizinlenmemektedir.

Türkiye'de Yayımlanan Makaleler

CDMB'de dizinlenen ve yayın yılları saptanabilen toplam 516.956 makalenin onar yıllık dönemlere göre dağılımı Şekil 2'de verilmektedir.⁴ Son on yılda (1990-1999) yayımlanan makalelerin tümünün *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'nda dizinlenmediği göz önünde bulundurulacak olursa, Türkiye'de yayımlanan makale sayısının sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir.⁵ En çok makale 1980-1989 döneminde yayımlanmıştır (121.998). Artışın 1990-1999 döneminde de devam ettiği anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Onar yıllık dönemler itibariyle Türkiye'de yayımlanan makale sayıları

Türkiye'de yayımlanan makale sayılarına daha yakından bakıldığında kabaca şunlar söylenebilir: Bir önceki döneme göre makale sayısı 1910-1919 döneminde yaklaşık beş kat, 1920-1929 döneminde ise yaklaşık üç kat artmıştır. Ancak bu dönemde yayımlanan makaleler sistematik bir biçimde dizinlenmediğinden bu artışları temkinli yorumlamak gerekmektedir.

1930-1939 döneminde ise makale sayısı %112 artmıştır. Cumhuriyet'in ilanından (1923) sonra ekonomik zorlukların yavaş yavaş aşılarda topyekûn bir kalkınma atağı başlatılmasının, halkevlerinin kurulmasının (1925),

Harf Devriminin (1928) etkisiyle okur yazar ve matbaa sayısının hızla artmasının ve Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu (1934) çıkarılarak Türkiye'de yayımlanan her kitap ve dergiden birer kopyasının belirli merkezlerde toplanmasının bu artışta önemli rol oynadığı kanısındayız (Alpay, 1976; Önal, 2006). 1923-1945 yılları arasında yayımlanan makalelerin Millî Kütüphane kurulmadan önce faaliyet gösteren Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü tarafından kaynakçasının hazırlanarak beş cilt halinde yayımlanmasının da bu dönemdeki artışta önemli payı olmuştur.

1940-1949 döneminde makale sayısındaki artış bir önceki on yıla göre %39, 1950-1959'da %44, 1960-1969'da %55, 1970-1979'da %16, 1980-1989'da %43 artmış, 1990-1999 döneminde ise %6 azalmıştır. Son dönemdeki düşüş yayımlanan tüm makalelerin henüz *CDMB*'de dizinlenmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. (*CDMB* CD-ROM'unun 1923-1999 yılları arasındaki verileri içerdiği kaydedilmesine karşın, 1998-1999 yıllarında çıkan dergilerdeki bazı makaleler *CDMB* CD-ROM'unda dizinlenmemiştir.) 1970-1979 döneminde makale sayısındaki artış hızı daha düşük (%16) olmasına karşın, 1930-1989 yılları arasındaki 60 yıllık dönemde makale sayısı her on yılda bir ortalama üçte bir artış göstermiştir. Toplam makale sayısı yaklaşık beş kat artarak 121.998'e ulaşmıştır.

CDMB'de dizinlenen makalelerin tümünün araştırma makalesi olduğunu söylemek kuşkusuz mümkün değildir. Ama Türkiye'de yayımlanan araştırma makalelerinin sayısı hakkında genel olarak şunlar söylenebilir: 2005 yılı verilerine göre üniversitelerde yaklaşık 30 bini öğretim üyesi olmak üzere toplam 80.000 civarında öğretim elemanı istihdam edildiği (Yükseköğretim, 2006a, s. 111), 2001-2004 yılları arasında doktoralı eleman sayısının iki katın üzerinde artış gösterdiği (Yükseköğretim, 2006a, s. 129), üniversite dışındaki araştırma merkezlerinde ve yayın kuruluşlarında da önemli sayıda kişinin çalıştığı ve yayın yaptığı düşünülecek olursa, her yıl yayımlanan ortalama 12 bin Türkçe makalenin yeterli olmadığı açıktır. Bu rakamın düşük olmasında Millî Kütüphane'nin yayımlanan tüm makaleleri dizinleyememesinin de payı olduğu kanısındayız. Örneğin, son birkaç yıldır yabancı bilimsel dergilerde yayımlanan ve atıf dizinlerinde yer alan Türkiye adresli yayın sayıları yılda 20.000'e yaklaşmıştır. Türk bilim insanları yabancı dergilerde 2003'te 12.160, 2004'te 13.373, 2005'te 17.188 yayın yapmışlardır (bkz. www.yok.gov.tr/duyuru/duyuru_2006/1996_2005_dunya_siralaması.doc). 2006'da ise yayın sayısı 19.000'i aşmıştır. Bu yayın sayısı Türkiye, dünya ülkeleri arasında 19. sıraya yükselmiştir. Bu bakımdan Türkçe yayımlanan makale sayılarının çok daha yüksek olduğu, makale sayısındaki artışın daha da hızlanarak devam edeceği ve bunun *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'nda dizinlenen makale sayılarına da yansıtacağı kolayca söylenebilir.

⁴ Bu sayı yıl bilgisi olmayan ya da hangi yıla ait olduğu belirlenemeyen girişler ile 2000 ve 2001 yıllarına ait toplam 1157 giriş toplam sayıdan (518.113) çıkarılarak elde edilmiştir.

⁵ Burada verilen yayımlanan makale sayılarının "Türkiye'de yayımlanan ve *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'nda dizinlenen" şeklinde anlaşılması gerekmektedir. Daha önce de değinildiği gibi, derleme kaçağı nedeniyle Millî Kütüphane'ye gönderilmeyen ya da gönderildiği halde dizinlenmeyen dergilerde yayımlanan makaleler bu sayılara dahil değildir.

Makalelerin Konuları

Türkiye’de yayımlanan ve Dewey Onlu Sınıflama Sistemine göre konu kodu verilen toplam 518.084 makalenin %36,3’ü teknoloji (uygulamalı bilimler), %34’ü ise sosyal bilimler alanındadır (Tablo 2). Güzel sanatlar (%6,8), coğrafya ve tarih (%6,4), edebiyat ve retorik (%5,1) ve doğa bilimleri ve matematik (%5) dışındaki konularda (genel konular, felsefe ve psikoloji, din, dil) yayımlanan makalelerin sayısı toplam makalelerin %6,4’ünü oluşturmaktadır.

Tablo 2. Makalelerin konularına göre dağılımı
(N = 518.084)

Dewey konu kodu	Konu	Makale sayısı	%
000	Genel konular	7909	1,5
100	Felsefe ve psikoloji	7430	1,4
200	Din	10.551	2,0
300	Sosyal bilimler	175.963	34,0
400	Dil	7894	1,5
500	Doğa bilimleri ve matematik	25.759	5,0
600	Teknoloji (uygulamalı bilimler)	188.059	36,3
700	Güzel sanatlar	35.034	6,8
800	Edebiyat ve retorik	26.195	5,1
900	Coğrafya ve tarih	33.290	6,4
Toplam		518.084	100,0

Makaleler daha spesifik Dewey Onlu Sınıflama Sistemi (ilk) konu kodlarına göre de sınıflandırılmıştır. Tıp (610) konulu makaleler bütün makalelerin beşte birini, teknoloji (uygulamalı bilimler) (600) genel konusu altında yayımlanan makalelerin ise %56’sını oluşturmaktadır. Tıp konusunu ekonomi (%12,5) ve tarım (%6,1) konuları izlemektedir. Çeşitli mühendislik dallarında yayımlanan makaleler ise toplam makalelerin sadece yaklaşık %5’ini (25.384 makale) oluşturmaktadır. Türkiye’de yayımlanan makalelerin yaklaşık yarısını (%51,4) tıp, ekonomi, tarım, mühendislik, hukuk ve Türkçe edebiyat konulu makaleler oluşturmaktadır. Siyasal bilimler, eğitim, Türkiye tarihi gibi alanlarda yayımlanan makale sayıları ise çok daha azdır.

Türkiye’de yayımlanan makalelerin konu dağılımlarıyla ilgili veriler Türkiye’nin bilimsel yayın haritası hakkında kabaca da olsa bir fikir vermektedir. Türkçe yayınların %20,3’ünün tıp, %12,5’inin ekonomi, %6,1’inin tarım konularında olması ülkemizin 1923-1999 yılları arasındaki öncelikleri konusunda bir fikir verebilir kanısındayız. Nitekim 2001-2005 yılları arasında atıf dizinlerine giren yabancı dergilerde yayımlanan Türkiye adresli 52.836 yayının %38’i klinik tıp, %2,4’ü farmakoloji, %2,2’si

nöroloji ve %0,5’i immünoloji konularındadır.⁶ 1973-1999 yılları arasında temel bilimler, mühendislik ve sağlık bilimleri alanlarında yabancı dergilerde yayımlanan Türkiye adresli yayınların (31.362) %38’ini tıp konulu yayınlar oluşturmaktadır (Yurtsever ve diğerleri, 2002, s. 19). 2000-2002 yılları arasında Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi’nde (ULAKBİM) en çok belge sağlama isteği alan ilk 11 derginin 8’inin tıp, 2’sinin tarım ve gıda, 1’inin çevre mikrobiyolojisi konusunda olduğu gözlenmiştir (Tonta ve Ünal, 2005).

CDMB’de dizinlenen Türkçe dergilerde yayımlanan makalelerin önemli bir kısmının üniversite öğretim üyeleri tarafından yazıldığı söylenebilir. 2005 yılı verilerine göre üniversitelerde görevli 29.418 öğretim üyesinin yaklaşık üçte biri sağlık bilimleri, %27’si sosyal bilimler (ekonomi, hukuk, siyasal bilimler, eğitim vd.), %6’sı tarım alanında çalışmaktadır. Bu oranlar makalelerin konulara göre dağılımıyla bir ölçüde paralellik göstermektedir.

En Çok Makale Yayımlayan Dergiler

CDMB’de dizinlenen makalelerin yayımlandığı toplam 2509 derginin konularına göre dağılımı daha önce verilmişti. Bu dergiler arasında en çok makale yayımlayan dergi *Türkiye İktisat Gazetesi*’dir (Tablo 3). Bunu bir başka ekonomi dergisi (*İstanbul Ticaret*) izlemektedir. İlk on dergi arasında edebiyat, ekonomi ve tıp konulu dergiler bulunmaktadır. Toplam makalelerin yaklaşık onda biri (51.197) en çok makale yayımlayan ilk on dergide yayımlanmıştır.

Tablo 3. En çok makale yayımlayan ilk on dergi

Dergi adı	N
Türkiye İktisat Gazetesi	11.636
İstanbul Ticaret	7194
Varlık	5460
Türk Dili	4741
Türk Yurdu	4277
Sebilürreşad	4219
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi	3822
Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası	3421
Bilim ve Teknik	3218
Milliyet Sanat Dergisi	3209

Makalelerin Yazarları

CDMB’de dizinlenen toplam 518.084 makalenin yaklaşık %15’inin yazarı belirsizdir.⁷ Yazarı belli olan 438.999 yayının %86,8’i tek yazarlıdır. İki yazarlı yayın sayısı %8,7, üç yazarlı yayın sayısı ise %4,5’tir. Dört ve daha

⁶ Yüzdeler *Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi* adlı raporda yer alan 41 no’lu tablodaki rakamlara dayanarak hesaplanmıştır (Yükseköğretim, 2006a, s. 127).

⁷ Popüler dergilerde yayımlanan çeviri ya da derleme makalelerde yazar bilgisine daha seyrek rastlanmaktadır.

fazla yazarlı yayın sayısı ise sadece 216'dır (%0,04). Yayın başına düşen ortalama yazar sayısı 1,18'dir. Tek yazarlılık oranları doğa bilimleri ve matematik ile teknoloji (uygulamalı bilimler) dışındaki konularda %95'in üzerindedir. Ortak yazarlığın en yaygın olduğu tıp (610) konusunu da içeren teknoloji (uygulamalı bilimler) alanında ortalama yazar sayısı 1,43, doğa bilimleri ve matematikte ise 1,35'tir.

Bütün konularda en verimli ilk 20 yazarın listesi Tablo 4'te verilmektedir. Haluk Cillov toplam 1665 makale ile *CDMB*'de en fazla makalesi dizinlenen araştırmacıdır. Cillov'u Namık Zeki Aral (829) ve İsmet Giritli (804) izlemektedir. En verimli ilk 10 yazarın sekizi sosyal bilimci, biri edebiyatçı (Muzaffer Uyguner), biri fen bilimcidir (Kemal Tosun). En verimli ilk 20 yazar arasında sosyal bilimcilerin yanı sıra (yukarıdakilere ek olarak) bir edebiyatçı (Mehmet Kaplan), bir güzel sanatlar uzmanı (Metin And) ve bir de tıpçı (A. Süheyl Ünver) bulunmaktadır. Bu listede yer alan her yazarın 300'den fazla makalesi olup bu yazarların birçoğu kendi alanları dışında da tanınmış isimlerdir.

Bazı yazarlar birden fazla konuda yayımlanmışlardır. Örneğin, ünlü sosyolog İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu 474 makaleyle en çok yayımlanan 8. yazar olmasına karşın konulara göre en verimli ilk 10 yazar listesinde hiçbir konu altında yer almamıştır. Aynı durum 12. sıradaki Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu için de geçerlidir. Öte yandan 448 makale ile en çok yayımlanan 9. yazar olan Kemal Tosun teknoloji (uygulamalı bilimler) alanında 272 makaleyle ikinci sırada yer almıştır. Benzeri bir biçimde 319 makaleyle en çok yayımlanan 20. yazar olan A. Süheyl Ünver teknoloji (uygulamalı bilimler) alanında 130 makaleyle 8. sırada yer almıştır. Başka bir deyişle gerek Tosun gerekse Ünver başka konularda sırasıyla 202 ve 189 makaleye daha katkıda bulunmuşlardır. En verimli 3. yazar olan İsmet Giritli hem sosyal bilimlerde hem de genel konularda en verimli ilk 10 yazar arasındadır.

Başlıca ilgi alanlarına göre her konudaki en verimli yazarlar ve katkıda buldukları yayın sayısı şöyle sıralanmaktadır: Sosyal bilimler: Haluk Cillov (1648); teknoloji (uygulamalı bilimler): Mustafa Bayram (291); din: Abdü'l-aziz Çavuş (239); güzel sanatlar: Metin And (238); edebiyat ve retorik: Muzaffer Uyguner (237); felsefe ve psikoloji: Cemil Sena (132); doğa bilimleri ve matematik: Erdoğan Sakman (131); coğrafya ve tarih: Hüseyin Namık Orkun (111); dil: Ömer Asım Aksoy (110); ve genel konular: Mehmet Türker Acaroğlu (52).

Makale Adlarında En Sık Geçen Sözcükler

Makale adlarında en sık geçen sözcükler "ve" (158.176 kez), "bir" (42.946 kez), ve "ile"dir (20.626 kez). Tüm konular birlikte değerlendirildiğinde "Türkiye" (18.631 kez), "tedavi" (14.655 kez), "tarih" (9285 kez), "ekonomi"

(8393 kez) gibi genel sözcükler sıralamada başta gelmektedir.

CDMB'de en çok makale tıp (105.362) ve ekonomi (64.778) konularında dizinlenmiştir. Tıpta "tedavi", "hastalık", "cerrahi", "hasta" gibi genel sözcüklerden sonra "kanser" (2863 kez) ve "tüberküloz" (1898 kez) en sık geçen sözcükler arasında yer almıştır. Ekonomide ise "vergi" (4377 kez), "kooperatif" (3846 kez), "sanayi" (3714 kez) ve "kalkınma" (2513 kez) gibi sözcükler makale adlarında en sık geçen sözcükler arasındadır. Türkiye'deki öncelikli sorunların ve araştırma alanlarının neler olduğu konusunda makale adlarında en sık geçen sözcükler kabaca da olsa bir fikir verebilir kanısındayız. Türkiye'de önem verilen araştırma konularını ortaya çıkarmak ve daha kapsamlı değerlendirmeler yapabilmek için makale adlarında geçen tüm sözcüklerin derinlemesine incelenmesi gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

1923 ile 1999 yılları arasında Türkiye'de çıkan dergilerde yaklaşık 518.000 makale yayımlanmıştır. Her yıl yayımlanan makale sayılarında sürekli bir artış gözlenmektedir. 1930-1989 yılları arasında yayımlanan toplam makale sayısı yaklaşık beş kat artmıştır. Ancak sadece üniversitelerde yaklaşık 80.000 öğretim elemanının görev yaptığı Türkiye'de her yıl yayımlanan Türkçe makale sayısı (yaklaşık 12.000) çok yetersizdir.

Türkiye'de büyük bir çoğunluğu İstanbul ve Ankara'da basılan 2509 dergide yayımlanan makalelerin yaklaşık üçte ikisi teknoloji (uygulamalı bilimler) ve sosyal bilimler konularındadır. Tıp konulu makaleler bütün makalelerin beşte birini, ekonomi %12,5'ini, tarım %6,1'ini, çeşitli mühendislik dallarında yayımlanan makaleler ise toplam makalelerin sadece %5'ini oluşturmaktadır. *CDMB*'de dizinlenen makalelerin yaklaşık %90'ı tek yazarlıdır (makale başına düşen ortalama yazar sayısı 1,18).

Türkçe dergilerde yayımlanan makalelerin temel bibliyometrik özelliklerinin genel olarak incelendiği bu araştırmanın temel bulgularına dayanan birkaç öneri aşağıda sıralanmaktadır.

- Türkiye'nin bilim ve teknoloji "yol haritası"nı oluşturmak amacıyla Türkçe dergilerde yayımlanan makaleler daha ayrıntılı olarak incelenmeli, her konudaki literatürün gelişimi ve bibliyometrik özellikleri tarihsel açıdan irdelenmelidir.
- Bu tür incelemeler Türkçe dergilerde yayımlanan makalelerin yanı sıra kongre/konferans/sempozyum bildirileri, kitaplar, teknik raporlar, patentler ve yabancı dergilerde yayımlanan Türkiye adresli makaleler için de gerçekleştirilmelidir.
- Yapılan araştırmaların ve yayımlanan makalelerin Türkiye'nin öncelikli sorunları üzerinde yoğunlaşması ve bibliyometrik araştırmalarla ortaya çıkarılmalıdır.

Tablo 4. En verimli yazarlar (1923-1999)

Sıra no	Yazar adı	N	Sıra no	Yazar adı	N
1	Haluk Cillov	1665	11	Ahmet Kılıçbay	425
2	Namık Zeki Aral	829	12	Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu	419
3	İsmet Giritli	804	13	Feridun Ergin	413
4	Muzaffer Uyguner	738	14	Mehmet Kaplan	394
5	Nefi Kovacı	654	15	Arslan Karabağlı	385
6	Fehamettin Ervardar	634	16	Sadi Abaç	379
7	Celil Vayısoğlu	548	17	Yılmaz Ulusoy	367
8	Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu	474	18	Kenan Gürtan	366
9	Kemal Tosun	448	19	Metin And	345
10	Fadıl Cerrahoğlu	438	20	A. Süheyl Ünver	319

- Dergiler ve makalelerle ilgili bibliyometrik analiz sonuçları üniversite ve araştırma kütüphanelerinde koleksiyon geliştirmek için kullanılmalı, çeşitli konulardaki Türkçe literatürün önemli bir bölümünü kapsayan “çekirdek” dergilere abone olunmalıdır.

Kaynakça

- Al, U., Şahiner, M. ve Tonta, Y. (2006). Arts and humanities literature: Bibliometric characteristics of contributions by Turkish authors. *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, 57, 1011-1022.
- Alpay, M. (1976). *Harf devriminin kütüphanelerde yansması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Anglo-American Cataloguing Rules (2nd ed.). (2002). Chicago: American Library Association.
- Bayrak, M.O. (1994). *Türkiye’de gazeteler ve dergiler sözlüğü (1831-1993)*. İstanbul: Küll.
- Bilar, E. (2006). *Edirne’nin basın-yayın tarihi (1361-2006) (2 cilt)*. Edirne: Edirne Valiliği Yayınları.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2000). *Türkiye istatistik yılı 1999*. Ankara: DİE.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2002). *Türkiye istatistik yılı 2001*. Ankara: DİE.
- Duman, H. (Haz.). (1986). *İstanbul kütüphaneleri arap harfli süreli yayınlar toplu kataloğu 1828-1928*. İstanbul: IRCICA.
- Duman, H. (Haz.). (2000). *Osmanlı-Türk süreli yayınları ve gazeteleri (1828-1928)*. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Garfield, E. (1991). A citationist perspective on science in Turkey. *Tıp alanında bilimsel yayınlar sempozyumu (Symposium on scientific publications in medical sciences)* içinde (s. 8-40). Ankara: TÜBİTAK.
- Gülgöz, S., Yedekçioğlu, Ö.A. ve Yurtsever, E. (2002). Turkey’s output in social science publications: 1970-1999. *Scientometrics*, 55(1), 71-84.
- Günyol, V. (1986). *Sanat ve edebiyat dergileri*. İstanbul: Alan.
- Karakaşlı, K. (2001, Ağustos). Gazetelerin satır aralarında. *Görüş*, 66-69.
- Kayar, R. (1994). Cumhuriyet dönemi (1928-1994) tıp dergilerimizin kısaltılmış isim indeksi ve analizi. *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 4(1-2-3), 69-77.
- Kazancıgil, A. ve Solok, V. (1981). Türk tıp dergileri ve süreli yayınları üzerine analitik bir inceleme (1949-1981). *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, 12, 373-382.
- Koloğlu, O. (1987). *Süreli yayınların bilim fikri ve kurumlarının oluşmasına katkısı*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Kozak, N. (1999a). *Türkiye akademik dergiler rehberi*. Ankara: Özcan Ofset.
- Kozak, N. (1999b). Türkiye’de yayınlanmakta olan akademik dergiler üzerinde bir araştırma. Ö. Bayram ve diğerleri (Yay. haz.), *Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını. . . Türk Kütüphaneciler Derneği’nin Kuruluşunun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri 17-21 Kasım 1999, Ankara* içinde (s. 467-492). Ankara: TKD.
- Kozak, N. (2001). Sağlık, sosyal ve teknik bilimler alanlarında yayınlanmakta olan akademik dergiler üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Türk Kütüphaneciliği*, 15, 296-310.
- Kozak, N. (2003a). *Türkiye akademik dergiler rehberi-2002*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N. (2003b). Türkiye’deki akademik dergiler: “Türkiye Akademik Dergiler Araştırması”nın 1997/1998 ve 2002 dönemlerindeki uygulamalarından elde edilen veriler üzerine bir inceleme. O. Yılmaz (Yay. haz.), *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Ulusal Sempozyumu (28 Mart 2003, Ankara)* içinde (s. 71-94). Ankara: TÜBİTAK.
- Kutluk, T. ve Yarış, Y. (1996). *Türkiye tıp dergileri kataloğu*. Ankara: Türk Tabipler Birliği.
- Küyük, A. (2003). Türkiye’de yayımlanan sağlık bilimleri dergilerinin sayısal analizi. O. Yılmaz (Yay. haz.), *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Ulusal Sempozyumu (28 Mart 2003, Ankara)* içinde (s. 57-70). Ankara: TÜBİTAK.
- Önal, H.İ. (2006). Türkiye’de basıncılık ve yayıncılığın bilgi hizmetlerine etkisi: Tarihsel araştırma. *Bilgi Dünyası*, 7, 1-22.
- Özkan, O. (1982). Sağlık kültürü ve basın-yayın. I. *Milli Kültür Şurası 23-27 Ekim 1982 Kurum Temsilcisi Bildirileri Kişisel Bildiri Özetleri ve Metinleri (1.10.1982 İtibariyle)* içinde (s. 1-27). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Şimşek, H. (2001). XIX. Yüzyıl çocuk dergiciliği ve eğitsel işlevleri üzerine. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. 13 Ekim 2006 tarihinde <http://yayim.web.gov.tr/yayimlar/151/simsek.htm> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2000). Contribution of Turkish researchers to the world’s biomedical literature (1988-1997). *Scientometrics*, 48(1), 71-84.
- Tonta, Y. ve Ünal, Y. (2005). Scatter of journals and literature obsolescence reflected in document delivery requests. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 56(1), 84-94.
- Tonta, Y. ve İlhan, M. (1997). Sosyal bilimlerde Türkiye’nin dünyadaki yeri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(40), 67-75.
- Türkiye’de süreli yayınlar*. (1990). Ankara: Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.

- Uzun, A. (1998). A scientometric profile of social sciences research in Turkey. *International Information and Library Review*, 30, 169-184.
- Yılmaz, B. (2001). Türkiye’de kitap ve dergi üretimi üzerine niceliksel bir değerlendirme. *Cumhuriyet Kitap*, 603 (13 Ekim 2001), 12-13.
- Yılmaz, O. (Ed.). (2003). *Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık, (28 Mart 2003, Ankara)*. Ankara: TÜBİTAK.
- Yılmaz, O. (Ed.). (2004). *Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık, (28 Mayıs 2004, Ankara)*. Ankara: TÜBİTAK.
- Yılmaz, O. (Ed.). (2005). *Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık, – 2005: 3. Ulusal Sempozyum, (8-9 Nisan 2005, Ankara)*. Ankara: TÜBİTAK.
- Yurtsever, E., Gülgöz, S., Yedekçioğlu, Ö.A. ve Tonta, M. (2001). *Sosyal Bilimler Atıf Dizini’nde (SSCI) Türkiye: 1970-1999*. Ankara: TÜBA.
- Yurtsever, E., Gülgöz, S., Yedekçioğlu, Ö.A. ve Tonta, M. (2002). *Sağlık bilimleri, mühendislik ve temel bilimlerde Türkiye’nin uluslararası atıf dizinindeki yeri: 1973-1999*. Ankara: TÜBA.
- Yükseköğretim Kurulu. (2006a). *Türkiye’nin yükseköğretim stratejisi (taslak rapor)*. Ankara. 4 Aralık 2006 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/duyuru/2006/turkiyeninyuksekogretimstratejisi.pdf> adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Kurulu. (2006b). *Üniversiteler*. 31 Ağustos 2006 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/universiteler/universiteler.htm> adresinden erişildi.